

měl velké starosti o rodinu, stejně jako my všichni. Byl lítostný, zkroušený. Já jsem ho uklidňoval, snažil jsem se ho z toho rozpoložení dostat. Snad jsem mu i pomohl.

Nějaký Vaculík tam byl také, Kaislera si pamatuji, s tím jsme se stýkali. Theodor Pish, ten tam taky byl, znal jsem ho i z projektového ústavu, a Franta Baumelt určitě. S Frantou jsme o sobě věděli. Pustili ho dřív, měl asi jen 4 roky, byl to fajn člověk, výborný statistik. Později jsme byli spolu v Pražském projektovém ústavu, ale brzo emigroval.

Mezi těmito vězni byl i Vilém Lorenc, taky už starší – o půl generace, skoro o generaci. Byl ředitelem SÚRPMO.

Zásadně jsme tam nevystupovali pod jménem. Kdo jsme se znali z civilu, tak jsme se seznámili blíž, ale moc nemáte chuť se s někým bavit. Nevíte, kdo to je. Bylo nebezpečný se někomu svěřovat. Ale na druhou stranu mezi slušnými lidmi se hovořit dalo.

Jak moc se do činnosti „Basaprojektu“ odrážel vězeňský život?

Běžné vězení to nebylo. Představte si to třeba tak, jako bychom dostali zakázku stavět v Africe nějaké město – odjel jsem do Afriky, tady nechal rodinu a 6 let jsem je neviděl a tam dělal práci. Tam by bylo teplo, tady taky bylo teplo, zkrátka snažili se. Nevypadalo to jako vězení, ale jako koncentrovaná projekční kancelář. S pravým vězením se to nedalo srovnat, nějaké nástupy nebo buzerace nebyly, to neexistovalo. Pokud trest vypršel, v tichosti se odešlo.

Kromě projekční složky byla součástí věznice i jiná pracovní oddělení?

Na Pankráci byla samostatná složka překladatelů, kteří prováděli překlady z cizích časopisů apod. Už jsem o tom věděl i předtím, že něco podobného existuje, byli mezi nimi totiž také někteří známí. Překladatelé ale byli jinde, s námi nebydleli, a byli tam už mnohem dřív. V oddělené sekci se ale třeba dělaly taky výzkumy na vojenských psech (srdeční operace, přístroje s budíkama).

Jak jste uvěznění snášel?

Musel jsem vše v sobě zavřít, přežít v klidu, abych se vrátil a zase pokračoval dál. Ale abych se trápil a brečel, to nemělo smysl. Někteří byli nešťastní, protože si nedovedli poradit. Tohle mně potíží osobně nedělalo, řekl jsem si to a potom to šlo. Dělat se nešťastným nemělo cenu, protože bych si jediné škodil zdraví.

Bral jsem to jako oddělený pracoviště někde hodně daleko, kde bohužel nemůžu své rodině v nejmenším pomoci. Musel jsem manželku při návštěvě nenápadně prosit, aby mě žalovala o výživné, protože jí první tři roky nikdo neporadil. Mně ve vězení stačilo 30 Kčs, víc jsem nepotřeboval. Plat jsem dostával 1 400 Kčs, ale 700 Kčs strhávali na péči. Zbytek dostávala má žena,

ale až když mě žalovala. Beru to tak, že potrestaná byla manželka a děti, já ne.

Po propuštění z vězení jste pokračoval v profesi architekta?

Ten den, co jsem se vrátil z kriminálu, zemřel místní donašeč (uliční důvěrník) Šenk. Co ten vesmír s námi dělá?

Krátce po propuštění v roce 1965 jsem celkem hned sehnal práci v Pražském projektovém ústavu, kam jsem se – další ironie osudu – před mým uvězněním zaboha nemohl dostat. Dělal jsem taky za normální plat, žádné snižování u nekomunistů jako ve Stavoprojektu. Potkával jsem se tam také s Frantou Baumeltem. Tím vězněním jsem byl pro komunisty odbytý, postihován jsem už nebyl. A v projektovém ústavu se mi dařilo dobře. Spokojený jsem byl i se svými projekty dvou škol v Kobylicích v souvislosti s budováním zdejšího sídliště v rámci Pražského projektového ústavu. Jsou to dispozičně velmi pozoruhodné budovy, v klidném místě mezi stromy.

Jak se s odstupem času díváte na tzv. Basaprojekt?

Byl to promarněný čas v mém nejlepším tvůrčím období. Teď se na to dívám ještě s ustálenějším dojmem, protože to byla lumpárna komunistů jednotlivců, kteří z toho jenom sami brali, bez ohledu na všechny ostatní. Ti, kteří přisluhovali, dělali vše, aby se udrželi a aby se měli pořád lépe než druzí.

Proč vlastně podle vás byl celý proces tímto způsobem vykonstruovaný?

Podle mého dojmu politici potřebovali udělat v roce 1960 amnestii a propuštěné vězně od Bratislavy počítaje a Valdicemi konče chtěli nahradit specialisty. Potřebovali si v rámci ministerstva vnitra udělat svoji projekční složku, tak to vybudovali na Pankráci.

Takže jste dnes s celou věcí smířený?

Smířit se s tím nedá ani po šedesáti letech. Ti, co to způsobili, zřejmě už nežijí a nikdy nebyli potrestaní.

Možná to celé moje vyprávění působí dojmem, že ten kriminál bylo „něco jó nóbl“. To bych chtěl uvést na pravou míru. Pro práci nám byl umožněn klid, to ano. Jenom jsem se nezmínil, že ze začátku, kdy jsme byli ve starých celách s nejrůznějšími vězni, probíhaly pravidelné filcuky, vyhazování věcí ze skříněk, rozhazování postelí a slamníků, ranní nástupy se spořádaným odchodem na pracoviště apod. Toto zkoušeli i po přestěhování do pavilonu, kde tyto praktiky prováděli tak 2–3x. Po zákroku z vyššího místa to pak bylo zrušeno. Naše pracoviště bylo z normálního vězeňského života vyjmuté, snad aby nebyla rušena naše práce.

To vězení jsem ale takto snášel hlavně z důvodu svojí klidné povahy a s vědomím, že proti tomuto systému stejně nemůžu sám udělat vůbec nic.

Byl jste soudně rehabilitován?

V roce 1974 díky obratnosti mého advokáta Oldřicha Horáka mi byla udělena milost prezidenta Ludvíka Svobody a navrácen nemovitý majetek. Bylo jasné, že auto, které mi tehdy zabrali, a další movité věci nenávratně zmizely.

Až o dvacet let později, v roce 1994 vrchní soud zrušil původní rozsudek a výmaz z trestního rejstříku. Tedy oficiálně bylo potvrzeno, že jsem nic neudělal. Naopak okraden jsem byl já a má rodina o to nejcenější. Tím to pro mě skončilo. Víte, to co jsem osobně zažil, byl typický příklad komunistického soudnictví, které nepřipouštělo skutečné vyjádření obžalovaného před soudem. Tehdejší vězeňský systém s tím jen úzce souvisel.

Šárka KOUKALOVÁ

Rekreační středisko „Orlík“ ve Vystřkově pro představitele vlády a ÚV KSČ

V rámci výzkumu NAKI, zabývajících se architekturou 60. a 70. let 20. století, byla ve Středočeském kraji věnována značná pozornost rekreačnímu areálu pro nejvyšší komunistické funkcionáře a zahraniční hosty ve Vystřkově u Orlícké přehrady. Celý areál byl vystavěn na přelomu 50. a 60. let na základě zpracovaného urbanistického plánu, se systémem asfaltových silnic vymezených sloupy veřejného osvětlení, přístupových cest k přehradě a s respektem k původnímu lesnímu pozemku, zčásti s parkovou úpravou. Zabrán byl rozsáhlý pozemek uprostřed lesů, který umožnil rozprostřít výstavbu tak, aby ústřední hotel s venkovním bazénem doplněným designovými sprchami s pergolou a sportovním a hospodářským zázemím byl oddělen od patnácti vil rozmístěných v lese, s vlastním soukromím a přístupem k vodě. Namísto plánovaných „chat“ v úspornějším provedení byly nakonec projektovány luxusní vily, vystavěné podle tří typů s odlišným vizuálním řešením – do určité míry také na základě individuálních požadavků jednotlivých členů byra (doloženo u vily č. 14 pro ministra vnitra Rudolfa Baráka). Největší důraz byl položen na „velkou chatu“ pro prezidenta Antonína Novotného, situovanou na nejdostupnější místo a zároveň symbolicky z hlediska hierarchie moci v nejvyšší poloze areálu. Pro vilu se stalo charakteristickým téměř sochařské tvarování hmoty. Její jedinečnou siluetu utváří široce vysazená markýza, která stíní horní terasu. V protilehlém křídle s výhledem na jezero vyniká terasa zčásti krytá ojedinělou a velmi kvalitní zvláště stropní konstrukcí. Navíc má prezidentská vila jako jediná vlastní bazén s brouzdalištěm a venkovní sprchou.

Zmínky o tomto areálu nalezneme v různých periodikách nebo internetových zprávách, mimo jiné i v jubí-

1

2

3

4

Obr. 1. Vysrky, hotel Orlík s venkovním bazénem a pergolou. Foto: Roman Poláček, 2018.

Obr. 2. Vysrky, hotel Orlík. Foto: Šárka Koukalová, 2018.

Obr. 3. Vysrky, sportovní klubovna. Foto: Roman Poláček, 2018.

Obr. 4. Vysrky, vila č. 6. Foto: Šárka Koukalová, 2011.

lejním roce 2018 s připomenutím historické události roku 1968, kdy byl Vysrky uváděn v souvislosti se zvacím dopisem k zásahu vojsk Varšavské smlouvy, sepsaným „konzervativci“ komunistické strany ve dnech 15.–17. 8. a doručeným sovětskému velvyslanectví. Celá historie tohoto rekreačního areálu až do současnosti by vydala na obsáhlou publikaci. Bádání přitom stojí stále na počátku.

Rekreační středisko „Orlík“ mělo jako státem privilegiovaná zakázka v Československé republice výsadní postavení. Zkoumáním ale naráží na značné obtíže při zjišťování podstaty vzniku tohoto areálu nebo při snaze o srovnání s jinými postkomunistickými zeměmi (v Rusku jsou archivy stále uzavřené). Projekt sledovaného rekreačního areálu patřil k elitářským zakáz-

kám komunistické strany po vzoru Sovětského svazu, před veřejností přísně utajeným.¹ Je známo, že pro tuto jedinečnou objednávku s požadavkem reprezentativního charakteru staveb a odpovídající úrovně světového stavebnictví ÚV KSČ využil práci architektů, inženýrů i stavebních techniků uvězněných v rámci vykonstruovaných procesů na Pankráci a v dalších věznicích. V dostupných archivních dokumentech, mimo jiné i v obsáhlé plánové dokumentaci, kterou se podařilo náhodně objevit v centrální spisovně v Příbrami, nenajdeme k rezortu „Orlík“ ani jediné jméno architektů, kteří areál projektovali. Při razítku technického ústavu nebo technického oddělení ministerstva vnitra jsou zde podpisy „ručitelů“ a „prostředníků“ a iniciály jmen, která zatím nebyla zcela identifikována.

Jména architektů, kteří se na projektu v rámci pankráckého vězení podíleli, známe pouze z kusých výpovědí jich samotných nebo na základě zmínek pamětníků. Ani v rodinách vězněných architektů nejsou podrobnější údaje o jejich práci u Orlické přehrady známy. Důležité svědectví zveřejnila jen architektka Monika Kirby, dcera vězněného architekta Jiřího Františka Kaislera, který se na projektech rekreačního sídla ve Vysrky spolu s dalšími architekty podílel; po-

drobnější údaje k rozvrhu projektu chybí. Monika Kirby vzpomíná: „Otec o tom (Basaprojektu) nehovořil často. Vím jen, že práce měli dost. Byli rádi, udržovali se tím v kondici. Otec dělal na projektu školy v Jeremenkově ulici a zřejmě také na projektu prvního pražského věžového domu v šedesátých letech. Měli přitom k dispozici i některé odborné publikace a časopisy (...). O orlickém projektu mluvil i proto, že vzpomínal na problémy, které se tam vyskytly. Navrhl nějakou novou skořepinovou konstrukci, když ji ale dělníci postavili, začala jim padat. Snad proto, že stavbu příliš rychle odjisti. Tak otce i jeho kolegu Bäumelta naloži-

■ Poznámky

1 Do jaké míry se zde postupovalo po vzoru Sovětského svazu, zatím není známo. Podle PhDr. Aleše Kýry již od 20. let 20. století byly v Sovětském svazu vězeňské pracovní tábory, ve skutečnosti utajované vědecko-výzkumné a projekční ústavy, kde pracovali věznění odborníci. Aleš Kýr, Odborná činnost odsouzených v technických odděleních ministerstva vnitra, in: *Historická penologie* VIII, 2010, č. 1, s. 49–58.

5

6

li v noci do antonů a vezli je na místo, aby s tím něco udělali. Prý to celé zachránil Baumelt...“²

Z dostupných vzpomínek víme, že se na návrhu podílelo několik významných osobností české moderní architektury. Určitě to byl Bedřich Rozehnal, profesor Vysokého učení technického v Brně a mezinárodně uznávaný odborník na moderní zdravotnické stavby, vězněný v letech 1960–1962. V jeho pozůstalosti se dochovaly skici hotelu Orlík, některé s jeho podpisem a datací 1961 (originál skici), ani jeden ale neodpovídá realizované budově.³ Pravděpodobně navrhl více variant, z nichž ty nerealizované skici se podařilo vynešt z vězení. Jestli byl Bedřich Rozehnal jedním z ideových architektů celého areálu, zatím není známo. Dále je vzpomínkovými záznamy doložen Jaroslav Vaculík, poslední český stážista v ateliéru Le Corbusiera a specialista na rekreační stavby. Na projektu mohli spolupracovat i Gočárovi žáci Josef Šolc a Stanislav Tobek, odborník na sportovní stavby, který se za první republiky spolu se Lvem Krčou zabýval mimo jiné montovanými rodinnými domy, nebo Theodor Pisch, který po roce 1948 působil v Projektovém ateliéru hlavního města Prahy. Jediná osobnost, která je ve výpočtech v plánové dokumentaci k resortu „Orlík“ jmenovitě uváděna, byl František Baumelt, význačný statik a konstruktér, který měl rozhodující úlohu v uvádění vystrkovského projektu do praxe, především realizaci betonových konstrukcí. V Archivu bezpečnostních složek je v dokumentech k jeho odsouzení i podrobnější zpráva o profesní činnosti. Zde se dozvídáme, že Baumeltova železobetonová konstrukční metoda byla tehdy uveřejněna „ve všech časopisech světové úrovně“.⁴ Mimo patentní listinu na železobetonové stropy měl ještě patent na konstrukci báně planetária v pražské Stromovce, kterou zde zmiňují jako „světový unikát“. Pozoruhodným zjištěním je, že vězněný František Baumelt si vyžádal ve dvou případech posudek k řešení betonových konstrukcí od prof. Bedřicha Hacara (1893–1963), který byl významnou akademickou osobností, svůj výzkum a vědeckou práci zaměřoval

na zavádění nových konstrukčních systémů a technologií do praxe. Konkrétně u Štrougalovy vily totiž došlo k poklesu železobetonových střešních desek. Na návrh F. Baumelta byla prof. Hacarovi zaslána žádost o posouzení a konzultaci opatření (14. 3. 1961 – návrh na úpravu vyložených částí střešní desky chaty za účelem zmenšení průhybů). Prof. Hacar úpravu schválil a doporučil určitý postup (6. 4. 1961), proto práce na stavbě probíhaly za zvýšené kontroly a s patřičnou péčí. Druhým případem byla stavba sportovní klubovny se skořepinovou konstrukcí, která byla v roce 1961 také konzultována s prof. Bedřichem Hacarem. František Baumelt i po připomínkování a opravě střešní konstrukce doporučil uskutečnit poradu o praktickém provedení konstrukce přímo na stavbě dle možnosti za přítomnosti prof. Hacara.⁵ Architekt Bedřich Rozehnal také vzpomínal, že na vládním sídle pracoval „vynikající pražský statik Baumelt, kterého vozili šestsettrojkou z pankráckého vězení ke konzultacím rovnou na Pražský hrad“.⁶

V Archivu bezpečnostních složek bylo zjištěno, že téměř všichni zmínění architekti byli uvězněni za to, že pod hlavičkou podniku IPRA (Reklamní a inzertní podnik Československé strany lidové) „nesprávně účtovali projekční práce“, a tím „znovu zavedli soukromé projektování“. Revize podniku IPRA začala již v roce 1957. Z vyšetřovacích dokumentů se dozvídáme, že na úseku projekce pracovalo pro IPRU 1 300 (uváděno také 1 900) externích pracovníků, zaměstnanců projekčních a výzkumných ústavů. Vyšetřovací lhůta byla určena do 30. 9. 1958. Přesný počet projektantů odsouzených v souvislosti s podnikem IPRA není zatím znám.⁷ Odhad zhruba pěti set lidí, který v rozhovoru udává J. Vahala, se však jeví jako velmi pravděpodobný.

V případě architekta Bedřicha Rozehnal se shoduje obvinění, nikoliv však pod podnikem IPRA, ale pod hlavičkou Vysokého učení technického v Brně. V roce 1958 byl na této univerzitě „odhalen“ případ rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, na kterém se „podílela převážná většina učitelského sboru“.

Obr. 5. Vystrkov, vila č. 9 původně pro předsedu vlády Viléma Širokého. Foto: Roman Poláček, 2018.

Obr. 6. Vystrkov, vila č. 12. Foto: Roman Poláček, 2018.

Vyslechnuto bylo osmdesát dva osob, obviněno dvánáct osob (mimo jiné i Bohuslav Fuchs, architekt evropského významu) a v roce 1959 odsouzeno pět pracovníků této školy.⁸

Výše zmínění architekti byli za trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví odsouzeni většinou na dobu kolem pěti let, některým byl po odvolání trest snižen na dva nebo tři roky. Sedmiletý trest (po odvolání proti rozsudku na deset let) dostal Stanislav Tobek, obviněný také pro trestný čin vyzvědačství, za tajné přechovávání vysílací a přijímací telegrafní stanice amerického původu.⁹ Osmiletý trest byl udělen po odvolání Theodoru Pischovi.¹⁰ Někteří z uvedených architektů byli vyšetřováni už od roku 1958 a odsouzeni v průběhu roku 1959.

■ Poznámky

2 Andrej Halada, Kdo byl architektem orlické vily? *Reflex*, 2005, č. 23, s. 14.

3 Muzeum města Brna, sbírka architektury, návrh na hotel v Orlíku nad Vltavou, plánová dokumentace 250318-250322, fotodokumentace 250476-250478, negativy 257933-257938.

4 Archiv bezpečnostních složek (ABS), Vyšetřovací spis Františka Baumelta, V-3892 MV.

5 Centrální spisovna Příbram, plánová dokumentace k rekreačnímu areálu Orlík ve Vystrkově.

6 Vladimír Šlapeta, Případ: Bedřich Rozehnal, *Československý architekt*, XXXVI, 1990, č. 12, s. 1 a 6.

7 ABS, Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy, V-3500 MV.

8 ABS, archiv Ministerstva vnitra ČR, FIN 7-3, 131.

9 ABS, Vyšetřovací spis Stanislava Tobka, V-4214 MV.

10 ABS, Vyšetřovací spis Theodora Pische, V-3500 MV.

Obr. 7a, b. Výstrkov, hotel Orlík, nerealizované plány s podpisem architekta Bedřicha Rozehmala a datací 1961. Muzeum města Brna, sbírka architektury.

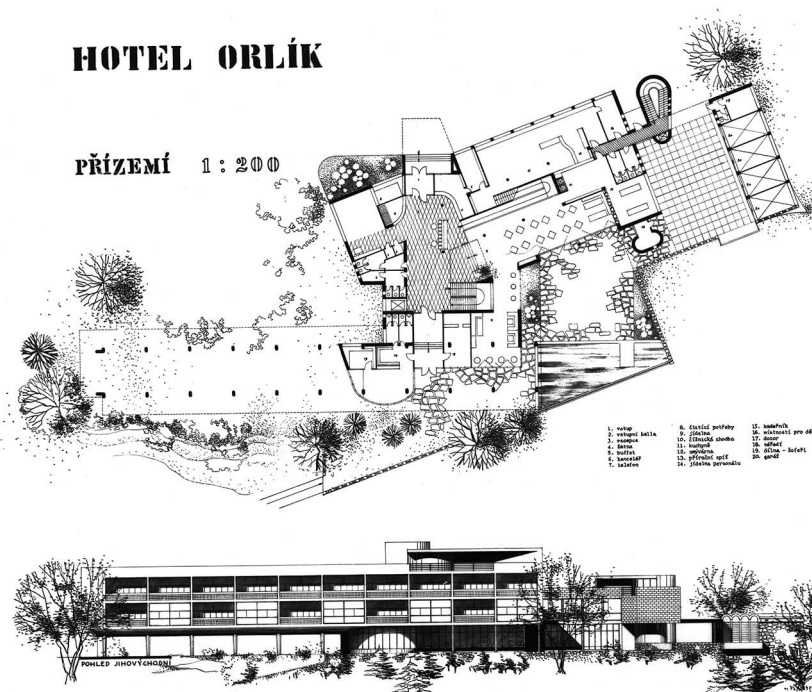
Od druhé poloviny roku 1959 docházelo k přípravě jednání o vzniku rekreačního areálu na Výstrkově. Investiční úkol byl schválen sekretariátem ÚV KSČ dne 26. 8. 1959. Politické byro ÚV KSČ výstavbu schválilo dne 15. 12. 1959. V tomto období se zpracovávaly skici, postupně upřesňované na základě konzultací.

Na poradě dne 8. 9. 1959 bylo rozhodnuto, že investorem bude ÚV KSČ, zodpovědnost za výstavbu bude schvalovat hospodářská správa ÚV KSČ. Pověření provádět a zajišťovat stavby dostal mimo jiné stavební podnik Stavobyt a Průmstav n. p. V požadavcích zadání je zmiňováno, že „chaty musí být světlé, jednoduché, účelné, s ekonomicky využitým prostorem a samozřejmě tím levné“. Chaty se budou „provádět individuální výstavbou, nikoliv výstavbou typovou“, „stěny chat budou ve všech případech kolmé (nikoliv jako dámské šaty)“, nebudou se stavět „žádné kamenné pilíře a komíny ve stylu ‚krematorium‘...“.¹¹ Už v září roku 1959 byly předloženy projekční návrhy chat, které nebyly schváleny. Na schůzi z 12. 11. 1959 se již hovořilo o patnácti chatách, s požadavkem, „aby celková výstavba nebudila dojem typové /seriové/ výstavby, i když se jedná v zásadě o dva typy chat“. Požadovalo se vypracování nových studií. Plánovaná výstavba hotelu se měla provést na jiném místě, než se původně předpokládalo. Vypracování zastavovací studie, nové skici chat a studie pro situování hotelu byly požadovány na konci roku 1959. V průběhu první poloviny roku 1960 se stále ještě připravovaly projekty chat, s tím, že stanovené termíny nebyly splněny z důvodů „obtížnosti situace, reorganizací a seskupování Technického ústavu ministerstva vnitra v době amnestie“.¹² Z rozhovoru s arch. Jiřím Vahalou víme, že na jaře roku 1960 ministerstvo vnitra cíleně vybudovalo přímo v pankrácké věznici projekční kancelář v samostatném pavilonu, kde soustředilo všechny odborníky s profesemi z projektů. Zpracování projektů tedy probíhalo zpočátku v určené pracovní místnosti věznice, kam byli vězni odváděni, ale převážně pak v samostatném projekčním pavilonu věznice.

O postupu výstavby máme zprávy zejména z materiálů dochovaných ve fondu hospodářského oddělení ÚV KSČ Národního archivu. Podle dokladů ministerstva vnitra byly v srpnu roku 1960 zpracovány technické výkresy na všechny chaty a částečně na společenský objekt. V září 1960 byla výkresově dokončena i hospodářská budova, komunikace, bazén a brouzdaliště. Ze zprávy o průběhu výstavby od května roku 1960 se dozvídáme o posílení stavby „dalšími kvalifikovanými stavbyvedoucími úseky z řad odsouzených“ a o „průzkumu v ostatních věznicích k získání odborní-

HOTEL ORLÍK

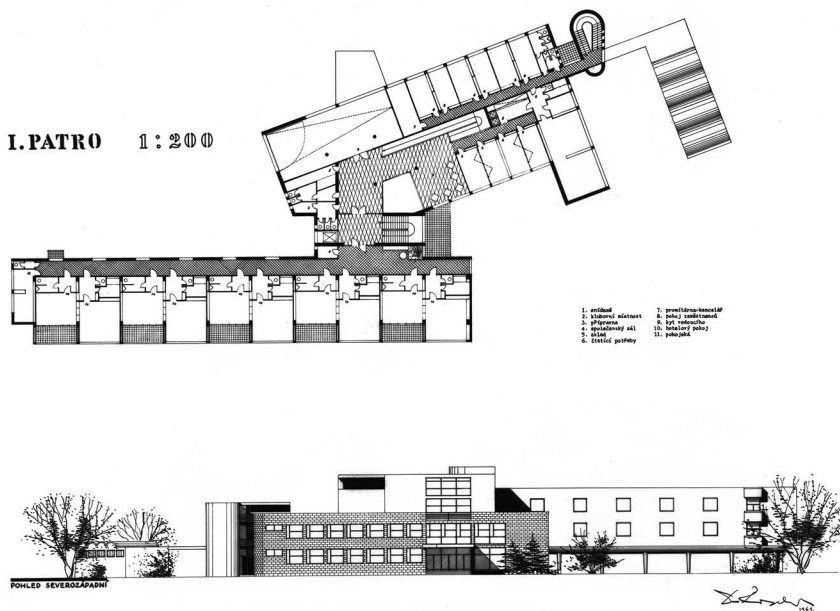
PŘÍZEMÍ 1:200

7a

HOTEL ORLÍK

I. PATRO 1:200

7b

■ Poznámky

11 Národní archiv ČR, fond ÚV KSČ – hospodářské oddělení.

12 Z největší amnestie politických vězňů u nás v květnu roku 1960 byli vyloučeni mimo jiné rozkradači majetku v socialistickém vlastnictví. Jaroslav Rokoský, Amnestie 1960, *Paměť a dějiny*, 2011, č. 1, s. 45.

ků". Po spartakiádě dne 15. 7. 1960 měla být stavba dále posílena vojenskými jednotkami MV CO v počtu 120 lidí. Termín dokončení výstavby byl stanoven k 31. 5. 1961, přičemž zástupci Stavobytu upozorňovali, „že termín neodpovídá technologickým postupům výstavby a tudíž nemohou převzít záruku za vzniklé závady nedodržením technologického postupu“. Byla slibována mimořádná opatření ze strany ministerstva vnitra, která se však téměř nikdy neuskutečnila, nebo byla realizována pozdě. V jednáních se ukazovalo, že „...termíny jsou nesplnitelné, stavba byla zahájena bez projekčního předstihu a materiálového zajištění, a z toho pramení řada nedostatků a potíží“ (12. 4. 1961). Podle s. Klímy z ministerstva vnitra „by se žádný druhý podnik nenašel, který by takovou stavbu, v takových podmínkách a termínech provedl“. Dokonce zde byly zmínky o usnesení, které ukládalo ministru vnitra Rudolfu Barákovi vyvodit z nesplnění termínů vážné závěry. „S. Barák může všechny, kteří se stavbou měli co dělat vyházet a nahradit je, ovšem potřebné kádry nemá, a musí je shánět. Proto by bylo nejlépe se společně dohodnout a stavbu co nejdříve skončit.“ Do provozu bylo rekreační středisko uvedeno v prosinci roku 1961. Požadavky na pobyt ve středisku vyřizovala hospodářská správa ÚV KSČ a stravování zajišťoval hotel Praha. Do 30. 4. 1962 měla být na základě projektu zabezpečena výroba a výstavba přístavišť pro lodě a zimní garáže. Z obsáhlé Zprávy o dokončení kontroly rozpočtové dokumentace akce „Orlík“ z 15. 12. 1963 pochází údaj, že k výstavbě byly získávány kromě typových, i atypické výrobky, které se u nás nedaly běžně sehnat, i výrobky prototypové „které nemají obdoby a jsou řazeny do celosvětového primátu“.¹³

Z výše uvedených údajů vyplývá, že projektová příprava areálu a jednotlivých objektů i samotná výstavba poskytuje jeden z mála dokladů architektonického vkusu tehdejší státní reprezentace, zároveň i důkaz nekalých praktik komunistického režimu a zneužívání státní moci. Přestože se jedná o společensky značně problematickou zakázku, z hlediska soudobé architektury zde vzniklo jedno z prvořadých děl specifického stavebního typu, které naši architekti mohli vytvořit. Orlické rekreační středisko se váže k přelomovému období počátku politického a kulturního tání. Tyto tendence v architektuře předznamenal československý pavilon na světové výstavě EXPO 58 v Bruselu, ohodnocený řadou cen (na realizaci se podílel mimo jiné i František Baumelt). V této souvislosti je ale téměř k neuvěření, že v průběhu roku 1959 již naši uvěznění architekti (jejichž jména zatím neznáme) zpracovávali „projekt rekonstrukce a osazení výstavní haly a restaurace, které byly přemístěny do Prahy po ukončení mezinárodní výstavy v Bruselu v roce 1958“.¹⁴

Orlická architektura dosvědčuje, že se přední vládní činitelé tehdejšího Československa zhlédli v progresivní architekturu Západu. Samotný věznění architekti,

v kontextu absurdní situace a nepřírozených pracovních podmínek, navázali na tradici českého modernismu a na estetiku západní architektury obohacenou již sovkultúrními a organickými tendencemi. Prezidentská vila představuje vzácný příklad aplikování „bruselského“ stylu na tomto stavebním typu. Druhou nejlepší stavbou areálu je hotel, rovněž reagující na nejmodernější tendence té doby. V celém projektu rekreačního areálu je ale patrná určitá rozporuplnost – na jedné straně příklon k soudobé světové architektuře, na druhé straně konzervativní modernistické pojetí většiny vilových staveb. Doslova ve vakuu a v nesvobodných podmínkách architekti dělali, co jim bylo nařízeno, což je samozřejmě v rozporu s podstatou přirozené tvůrčí práce. Přesto se s nelehkým úkolem vypořádali se ctí. V současné době je jejich osud téměř zapomenutý. I z tohoto důvodu je třeba upozornit na jejich práci v kontextu české poválečné architektury a zároveň tím přispět k rehabilitaci politicky vězněných architektů.

Je zřejmé, že nastíněná problematika vyžaduje další podrobné bádání; stále neznáme ani zlomek architektů uvězněných a pracujících v tzv. Basaprojektu na Pankráci. Archivně není jednoduché tento údaj zjistit, uváděna jsou jen čísla vězňů. Jistou nadějí je ve sklepech pankrácké věznice nově objevený kufřík s kartotékou a určité množství plánů pocházející zřejmě z projekční vězeňské složky.

Šárka KOUKALOVÁ

■ Poznámky

13 Centrální spisovna Příbram (pozn. 6).

14 Kyr (pozn. 1).

Bedřich Rozehnal (1902–1984)

Pozdější renomovaný architekt pocházel z chudých venkovských poměrů, na vysokoškolské studium si musel vydělávat, a proto ve srovnání se svými spolužáky absolvoval zhruba s pětiletým zpožděním, až v roce 1931.¹ O to dynamičtější byl jeho následující tvůrčí a společenský vzestup. Během praktikování v kanceláři Vladimíra Fischera se podílel na projektu léčebny pro potírání zhoubných nádorů, tzv. Domu útěchy na Žlutém kopci v Brně, který nakonec přepracoval a samostatně dokončil. V polovině 30. let se tím rozhodlo o jeho specializaci na nemocniční stavby, kde se stal v domácích poměrech průkopníkem, jenž nenašel rovnocenného konkurenta. Započala čtvrt století trvající vrcholná etapa umělcovy kariéry, vyplněná intenzivní prací na projektech regionálních a klinických nemocnic na Moravě (Nové Město na Moravě, Kyjov, Dačice, Kroměříž, Hodonín aj.), které posléze završil Dětskou klinickou nemocnicí v brněnských Černých Polích.

Spolupráce s předními lékařskými specialisty se stala základem pro intenzivní propracovanost projektu a typizaci jednotlivých funkčních částí nemocničního zařízení. Dětská nemocnice je stejně jako Rozehnalovy předchozí realizace charakterizována velkorysou koncepcí a jasným výtvarným i provozním řádem, diktujícím lapidární rozvrh složitého komplexu na jednoduché strukturální osnově. Myšlenková hodnota těchto jeho specifických prací je dodnes inspirující a nadčasová. V roce 1945 byl Bedřich Rozehnal jmenován mimořádným profesorem na Odboru architektury a pozemního stavitelství Vysoké školy technické dr. Edvarda Beneše v Brně, kde se stal záhy nejoblíbenějším pedagogem. Od komunistického puče v únoru 1948 se však postupně prosazovaly negativní tendence, jimž samotný architekt nepřisuzoval zpočátku zásadnější význam, ale které se naplno projeví o deset let později. Rektor tehdy již Vysokého učení technického Vladimír Meduna (1909–1990) rozvázal v roce 1959 s Rozehnalem pracovní poměr. Vzápětí následovalo jako důsledek justiční zvůle Rozehnalovo odsouzení k trestu odnětí svobody na čtyři roky pro údajné honorářové a daňové nesrovnalosti v souvislosti s projekční činností na vysoké škole. Bylo smutným paradoxem, že ve stejné době byla v proslulé knize *Moderní evropská architektura* (A. Dorgelo, *Modern European Architecture*, Amsterdam 1960) uveřejněna právě Rozehnalova Dětská nemocnice v Brně jako jediný československý příklad.

V západních zemích netušili, jak si Československo vážilo svých předních architektů. V dopise z vězení architekt Bedřich Rozehnal shrnuje: „Moc přemýšlím o všem možném. O domově, o nás všech, o své práci, o mnoha problémech umění, o všem, co jsem prožil tak intenzivně, a konečně o troskách všeho úsilí, námahy a snažení. Hledám spojitosti své práce a svého života, analyzuji všecko dopodrobna, kriticky všecko rozebírám a je mi ze všeho velmi smutno. Chtěl jsem se vždycky dopátrat pravdy v životě i v práci. Chtěl jsem pomáhat tam, kde lidé nejvíce trpěli, tj. v nemoci. Kolik utrpení jsem viděl a cítil za ta léta, co jsem pracoval pro zdravotnictví. Proč se mi nepodařilo dojít k nějakému konci, proč vše zůstalo kdesi na poloviční cestě, když moje vlastní cesta již pomalu končí. Uvědomuji si, že vlastně vím jen strašně málo i ze své vlastní profese. Doplňuji vše, jak mohu, i když vím, že se ke své přerušené práci již nikdy nemohu vrátit, protože se mi zavřela cesta. Na své bývalé posluchače vzpomínám, měl jsem je rád a bylo mi dobře mezi nimi. Učil jsem je a učil jsem se i od nich. Těší mne, když si na mne vzpomenu, a mám radost z jejich úspěchů. Pozorně sleduji jejich práci. Ze všeho zbylo

■ Poznámky

1 Ke studiu na České vysoké škole technické v Brně se zapsal 28. září 1922.